

MED KOROŠKO IN ZDRUŽENIMI DRŽAVAMI

MATJAŽ KLEMENČIČ

JURIJ TRUNK MED KOROŠKO IN ZDRUŽENIMI DRŽAVAMI TER ZGODOVINA
SLOVENSКИH NASELBIN V LEADVILLE, KOLORADO IN SAN FRANCISCO,
KALIFORNIA.

MOHORJEVA, CELOVEC 1999

Redni profesor na oddelku za zgodovino Pedagoške fakultete Univerze v Mariboru dr. Matjaž Klemenčič je v svoji že tretji znanstveni monografiji obdelal življenje in delo politika, župnika in publicista Juriju M. Trunka. Bralec te knjige o se bo srečal z vsemi situacijami, v katerih se je v času njegovega dolgega življenja (1870-1973) znašel slovenski narod. Trunk v svojem razgibanem življenju ni bil le dober opazovalec, ampak tudi aktivni udeleženec marsikaterega, za slovensko zgodovino pomembnega ter usodnega dogodka.

Prof. dr. Jože Velikonja, profesor geografije na Univerzi v Seattlu (Washington) in dolgoletni priznani raziskovalec italjanskega in slovenskega izseljenstva v ZDA je v uvodni besedi v to knjigo med drugim zapisal: "Ta knjiga je predvsem dokument o Trunku, o njegovi dobi in o krajih njegovega ustvarjanja. Trunk nas tudi potegne v dogajanja na Koroškem pred prvo svetovno vojno in med njo. Ta knjiga se posebej dotakne tudi Trunkovega dela v mirovni delegaciji v Parizu in njegovega razočaranja po plebiscitu. Jurij Trunk je slovensko stvarnost doživljal v mladosti na Koroškem, ameriško pa najprej ob obiskih Amerike pred prvo svetovno vojno. Za Ameriko nam je o tem zapustil dokumentirano knjigo *Amerika in Amerikanci* (1912) /.../ Drugič je Trunk segel na ameriški Zahod po prvi svetovni vojni, ko je ob svoji izselitvi iz Avstrije "pristal" v Leadvillu, visoko v gorah Kolorada..... Avtor te knjige se je z ameriško stvarnostjo srečeval na svojih številnih poteh, zadel je nanjo v dokumentih v ameriških raziskovalnih centrih, pa tudi v kletah in na podstrešjih skromnih hiš slovenskih izseljencev in njihovih potomcev. Zato jo pozna tako po tiskanih pripovedih kakor tudi po lastnih opažanjih in po osebnih poročilih /.../ V celotni zgodbi se ob stoletni poti koroškega in ameriškega duhovnika Jurija Trunka prepletajo doživljanja slovenske Koroške v prvih desetletjih 20. stoletja z dogodki več kot pol stoletja Amerike in sicer izseki, ki nas vodijo iz znanih okvirnih dogodkov do podrobnosti slovenskih občestev v težko dostopni osrednji Ameriki /.../ Ta Klemenčičeva knjiga naj služi kot dokument, ki bo olajšal bodoče analitično ocenjevanje slovenskih emigrantskih izkušenj, edinstvenih ali vzporednih z izkušnjami drugih emigrantov ali tudi družbe, ki je te emigrante sprejela. Slovensko izseljenstvo je kot zgodovinski fenomen s to študijo dobilo osnovni prispevek k svoji zapisani zgodovini..."

Monografijo je razdeljena na štiri dele. V prvem obravnava prvih petdeset let življenja in dela Jurija Trunka na Koroškem, njegova potovanja, in dejavnosti pred in po plebiscitu, v drugem okoliščine Trunkovega odhoda v ZDA in njegovo življenje in delo v Severni Dakoti, v tretjem zgodovino slovenske naselbine v Leadvillu (Kolorado) s posebnim ozirom na Trunkovo tamkajšnjo dejavnost, v četrtem pa pregled zgodovine slovenske naselbine v San Franciscu, kjer je Trunk preživel zadnja leta njegovega dolgega življenja.

Knjiga se začena z orisom Trunkovega življenja na Koroškem pred prvo svetovno vojno, študija v celovškem bogoslovju in delovanja v Akademiji slovenskih bogoslovcev (debatnem klubu tamkajšnjih slovenskih študentov) ter njegovega župnikovanja v Kazazah in Perovi pri Beljaku in nadaljuje z orisom njegovih popotovanj v "sveto deželo" in Ameriko. Trunk je avtor knjige "Amerika in Amerikanci", prve v slovenskem jeziku napisane knjige o Severni Ameriki kot celoti in tamkajšnjem slovenskem izseljenstvu. Avtor oriše Trunkove dejavnosti v Beljaku, še zlasti delovanje v Beljaškem omizju, to je debatnem klubu Slovencev iz Beljaka, kakor tudi t.i. vohunsko afero, to je obtožbe vojaških oblasti naj bi Trunk izdajal vojaške skrivnosti Italijanom leta 1916. Avtor je nato na osnovi dokumentov orisal Trunkovo vlogo v bojih za Koroško po prvi svetovni vojni in njegovo politično vlogo v prvih mesecih po plebiscitu.

Potem, ko so ga na Koroškem prisilno upokojili je Trunka življenjska pot leta 1921 vodila v izseljenstvo. Govorimo lahko o političnem pregnanstvu. V Združenih državah je najprej župnikoval Nemcem iz Povolžja na ravninah Severne Dakote, nato pa Slovincem v Leadvilleu, visoko v koloradskih gorah.

Tretji del knjige obravnava v osmih poglavjih zgodovino in sedanost slovenske naselbine v Leadvilleu najvišje ležeče naselbine poseljene s Slovenci na svetu na 3400 metrih nadmorske višine. V prvem poglavju predstavi zgodovino mesta Leadville od prvih začetkov rudarske naselbine pa vse do današnjih dni. Klemenčičev oris predstavlja prvi poseg slovenskega zgodovinopisja v zgodovino ameriškega Zapada. Leadville je že koncem sedemdesetih let 19. stoletja dosegel svoj vrhunec, ko so v bližini mesta odkrili velika nahajališča srebrne rude. Takrat je Leadville po številu prebivalstva s štirideset tisoč prebivalci bil na drugem mestu v državi Kolorado. Nato je mesto v svoji sto-dvajsetletni zgodovini doživljalo vzpone in padce- odvisno od svetovnih potreb po rudah, ki so jih kopali v njegovi bližini. Klemenčič nato v drugem poglavju predstavi razvoj nacionalne strukture mesta Leadville in okraja Lake. Poglavje začne z pregledom prizadevanj ameriške države oziroma njenih statističnih uradov za čim bolj kvalitetna štetja prebivalstva s posebnim ozirom na ugotavljanje etnične strukture prebivalstva. Poda tudi pregled reakcij slovenskega etničnega časopisja v ZDA na dejstvo, da so leta 1910 prvič ugotavljali tudi materin jezik priseljencev in njihovih otrok. Avtor nadaljuje to poglavje z analizo pramaterialov ljudskega štetja leta 1910 za okraj Lake, kjer so tega leta našteji 1142 oziroma preko 10% prebivalcev s

slovenskim materinim jezikom. Takšna analiza predstavlja po mnenju uvodničarja prof. Velikonje pionirsko delo tudi za metodologijo proučevanja rezultatov tega štetja. V tretjem poglavju je nato predstavljena lega in razvoj slovenske naselbine v okraju Lake. Glede na to, da v Leadvillu ni prišlo do naselitve Afro- Američanov oziroma, da ni prišlo do bistvenih sprememb v strukturi prebivalstva je slovenska naselbina v mestu ostala nedotaknjena vse do današnjih dni. Danes živi v mestu in njegovi bližnji okolici preko 300 prebivalcev slovenskega porekla. Četrto poglavje predstavi vpliv slovenskih naseljencev na gospodarski razvoj mesta. Na osnovi intervjujev in mestnih direktorijev je avtor identificiral podjetnike slovenskega porekla v mestu, med njimi pa je predstavil tudi zgodovino najbogatejše slovenske rodbine v mestu. V petem poglavju je predstavljena zgodovina slovenske župnije Sv. Jožefa. Jurij Trunk, je cerkev tudi lastnoročno poslikal in Križev pot opremil s podnapisi v slovenskem in angleškem jeziku. V šestem poglavju je avtor na podlagi zapisnikov sej mestnega sveta in rezultatov volitev orisal dejavnost slovenskih izseljencev in njihovih potomcev v političnem življenju Leadvilla in okraja Lake. Prvi Slovenci so bili izvoljeni v mestni svet že pred prvo svetovno vojno, Američani slovenskega porekla pa so prisotni v mestnem svetu še danes. V devetdesetih letih 20. stoletja pa je bil Robert Zaitz iz znane podjetniške družine izvoljen za župana Leadvilla. Iz kongresnega volilnega okraja v Koloradu, ki obsega tudi Leadville je bil v začetku osemdesetih let izvoljen v predstaviški dom ameriškega kongresa Ray Kogovsek (Kogovšek), ki je slovenskega porekla. V sedmem poglavju je orisana organiziranost Slovencev v Leadvillu v bratskih podpornih organizacijah, narodnem domu in v cerkvenih društvih, v osmem pa obiski škofa Gregorija Rožmana, predsednika Kranjske slovenske katoliške jednote Antona Grdine in urednika Proletarca in Ameriškega družinskega koledarja Franka Zaitza.

V četrtem delu je Klemenčič predstavil še zadnjih osemindvajset let Trunkovega življenja, ki ga je preživel v San Franciscu in orisal tudi tamkajšnjo slovensko naselbino na "Kranjskem hribu". Na kratko je predstavil slovensko podjetništvo na "Kranjskem hribu", pregled zgodovine slovenskega narodnega doma, tamkajšnje slovanske cerkve Gospodovega rojstva in dejavnosti bratskih podpornih društev.

Trunk je v svojem dolgem življenju pustil s svojim delom slovenskemu narodu in slovenski zgodovini neprecenljivo zakladnico. Je avtor štirih knjig to je potopisa "Na Jutroven", že omenjene knjige "Amerika in Amerikanci", v nemščini pisane knjige o Ameriki "Querr durch Amerika" in knjige "Spomini". Skoraj vsako od cerkva v katerih je župnikoval je poslikal z nabožnimi slikami, najpomembnejše pa so slike "Božje poti", z dvojezičnimi slovensko koroškimi in angleškimi podnapisi v Leadvillu, ki so zaščitene s strani države Kolorado. V Ameriki je bil tudi urednik poljudnoznanstvene revije "Novi svet", pa tudi avtor več sto člankov v časopisih in revijah na Koroškem, v Ljubljani in v Ameriki.

Na osnovi vsega povedanega lahko ugotovimo, da knjiga dr. Matjaža Klemenčiča Jurij Trunk med Koroško in Združenimi državami predstavlja izviren dosežek k razvoju zgodovinopisja slovenskega izseljenstva. Knjiga je napisana na osnovi originalnih virov in se poslužuje novih metod dela. Znanstveni aparat obsega prek 1500 opomb.

Boris Jesih